

IN MIJ STROOMT EEN RIVIER

In mij stroomt een rivier

Remonstrantse predikanten over wat hen bezielt

Onder redactie van
Koen Holtzapffel en Pieter Korbee

Meinema

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

www.uitgeverijmeinema.nl

Ontwerp omslag: Flashworks

Opmaak binnenwerk: Gewoon Geertje

ISBN paperback 978 90 211 4496 2

ISBN e-book 978 90 211 4497 9

NUR 707

© 2017 Uitgeverij Meinema, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Voorwoord <i>Koen Holtzapffel en Pieter Korbee</i>	9
Remonstrants-Gereformeerd <i>Tjaard Barnard</i>	15
Uit liefde wil ik leven <i>Christiane Berkvens-Stevelinck</i>	21
Hoe kun je nu vertellen waar je qua geloof staat, zonder in dogma's of theorie te verdwalen? <i>Gerrit Berveling</i>	26
Woorden voor het onnoembare <i>Fride Bonda</i>	32
De gordijnengel <i>Sigrid Coenradie</i>	37
Ik geloof in God, de almachtige Vader <i>Bert Dicou</i>	41
Oude paden, diep verlangen – een persoonlijk reisverhaal <i>Petra Galama</i>	46

Mag ik dan rusten onder jouw vleugels? <i>Tina Geels</i>	52
Wat geloof ik? <i>Johan Goud</i>	58
Ken je mij? Weet jij mij beter dan ik? <i>Antje van der Hoek</i>	64
Dagdromen <i>Koen Holtzapffel</i>	68
Mijn biografische belijdenis <i>At Ipenburg</i>	74
Ruimte <i>Margreet Jonkers-van Gunsteren</i>	80
Mijn God, God, God, God, God, God, God ... <i>Pieter Korbee</i>	84
Gedragen door een geheim <i>Peter Korver</i>	90
Kijken wat het wordt <i>Florus Kruijne</i>	96
Als ziende de Onzienlijke <i>Peter Nissen</i>	101
Van geloof naar ongeloof en terug <i>Reinhold Philipp</i>	107

Rondje over het erf <i>Ytje Poppinga</i>	113
‘Papa, als ik dood ben, hoe kom ik dan bij God?’ <i>Joost Röselaers</i>	117
Mikpunt – spat op wit <i>Heine Siebrand</i>	122
Cirkel <i>I Leng Tan</i>	129
Wat mij draagt in eenzame tijden <i>Joep de Valk</i>	133
Er is altijd een grens om over te gaan <i>Alleke Wieringa</i>	138
Slotbeschouwing <i>Christiane Berkvens-Stevelinck</i>	145
Personalia auteurs	153

Voorwoord

Koen Holtzapffel en Pieter Korbee

Convent van Remonstrantse Predikanten

Op 5 oktober 1917 kwamen in de consistoriekamer van de Leidse remonstrantse gemeente negentien predikanten bijeen. Het zou de oprichtingsvergadering worden van het Convent van Remonstrantse Predikanten. In de notulen van deze vergadering zijn de namen van de 'founding fathers' vastgelegd. Eén en ander valt te lezen in de door ds D. Tjalsma opgestelde *Kroniek van het Convent van Remonstrantse Predikanten*. Deze kroniek beslaat de periode 1917-1947. Ze verscheen ter gelegenheid van het tachtigjarig bestaan van het Convent in 1997. Overigens vermeldt Tjalsma dat het initiatief al van enkele jaren eerder dateerde:

... (namelijk) uit 1914, toen tijdens een treinreis een ontmoeting tussen Heering, Oldeman en Hooijkaas aanleiding werd tot het voornemen een vast collegiaal verband te vormen, vanaf zijn oprichting 'Convent' geheten. Toch heeft het nog drie volle jaren moeten duren alvorens het tot realisering van het in die treincoupé beraamde plan kwam. Als doel werd gesteld: 'elkaar beter te leren kennen, samen theologische en andere vragen te behandelen, tot meerdere samenwerking te komen t.o.v. de eischen en

moeilijkheden die het ambt ons stelt'. Zo wordt, op die 5e oktober, met algemene stemmen besloten het Convent op te richten.

Deze datum vormt de directe aanleiding voor het verschijnen van het boek dat u nu in handen hebt. Dit wil niet zeggen dat het een historisch boek is geworden. Integendeel, het bovenstaande is het enige dat u als lezer over oprichting, aard en werkwijze van het Convent te weten komt. Wel met de kanttekening dat het Convent nog altijd aan die oorspronkelijke doelstelling beantwoordt, namelijk te functioneren als een collegiaal verband. Het doel daarbij is op elkaar betrokken te zijn, van elkaar te leren, elkaar te inspireren en vervolgens ook weer ieder een eigen weg te gaan. Vrijheid in respectvolle verbondenheid!

Geloof

Tijdens de voorbereiding van het jubileum van het Convent kwam al snel de gedachte op aan een publicatie waaraan iedere remonstrantse voorganger die dit wilde medewerking kon verlenen. Gekozen werd voor de werktitel *Ik geloof, wat geloof ik? Remonstrantse voorgangers over hun inspiratiebronnen en hun geloof*. Die titel herinnert natuurlijk aan een eerdere publicatie uit remonstrantse kring, *Wij geloven – wat geloven wij? Remonstrants belijden in 1940 en nu* (2004). Het herinnert echter ook aan het bekende essay van de Italiaanse postmoderne filosoof Gianni Vattimo *Ik geloof dat ik geloof*. Toch putten de initiatiefnemers nog uit een heel andere inspiratiebron toen zij de werktitel formuleerden. In het tweede 'geheime' dagboek van de u wellicht bekende Hendrik Groen, 85 jaar, met als titel *Zolang er leven is*, vertelt Groen het volgende. Op maandag 2 februari vertelt hij van een ont-

moeting met de dominee in het stiltecentrum van het huis waarin hij woont. Als hij een kaars aansteekt, vraagt de dominee voor wie hij dit doet. 'Voor mijn overleden dochtertje.' Hij zegt erbij dat hij niet tot de kudde van de dominee behoort. Dan doet de dominee hem een bekentenis. 'Ik heb dan wel een kudde, maar ik ben zelf een ongelovige herder.' Al jaren gelooft de dominee niet meer in God. 'God bestaat niet of is onkenbaar', zegt hij. Maar voor de praktijk maakt dit voor hem niet zoveel uit. Als Groen zegt dat hem dit toch wat onhandig lijkt voor de uitoefening van het beroep, antwoordt de dominee:

Het valt mee. Ik red me er wel uit. Ik vind het erg prettig om mensen steun en troost te kunnen bieden. Ik zou niet weten wat ik met mijn oude dag aan moest als ik geen dominee was. Niemand vraagt me trouwens ooit of ik zelf wel in God geloof.

Die laatste zin blijft hangen. 'Niemand vraagt me trouwens ooit of ik zelf wel in God geloof.' Die vraag moest maar eens voorgelegd worden aan remonstrantse predikanten die er toch al van worden verdacht dat zij niet zo heel veel geloven. Waar geloven ze dan wel in? Waar hopen ze wel op? Waardoor laten ze zich inspireren?

Karakter

Al met al heeft de beantwoording van de vraag 'Ik geloof, maar wat geloof ik?' een enorme variëteit aan antwoorden opgeleverd. Sommige ervan liggen dicht bij de klassieke christelijke geloofsopvattingen, andere heel ver daar vandaan. Menig auteur kan überhaupt niets meer met het onderscheid tussen geloof en ongelooft. Deze enorme diversiteit in

spiritualiteit is een grote rijkdom, en zal niemand die de remonstranten en hun voorgangers enigszins kent erg verbazen. Het maakt de bundel tot een vaak heel persoonlijk en soms ook kwetsbaar document. Een tijdsdocument ook waarbij de 'grote' geschiedenis op de achtergrond altijd meespeelt, voor de een recenter, voor de ander langer geleden. Eén ding is zeker. Voor iedere sribent is dit een tijd waarin het geloof in Nederland fundamenteel van plaats en karakter verandert. In het bijzonder voorgangers hebben daar dagelijks mee te maken. Al kun je pas achteraf vaststellen hoe het geloof precies verandert en hoe groot uiteindelijk het verschil is tussen toen en nu.

In sommige artikelen wordt de eigen spiritualiteit verbonden met de maatschappelijke actualiteit. Het een is kennelijk niet zonder het ander mogelijk. Maar voor allen geldt dat spiritualiteit en persoonlijke biografie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Het doet denken aan een artikel uit 1981 van de toenmalige hoogleraar van het Remonstrants Seminarium prof. E.J. Kuiper, getiteld 'Twee pleidooien voor biografische theologie'. In dit artikel onderstreept hij op geheel eigen wijze het belang van de biografie voor de theologie, mits over dit gebruik ook weer kritisch wordt gereflecteerd.

Een leer die op geen enkele wijze in en met het geleefde leven bekrachtigd wordt en die dus nergens biografisch verifieerbaar is, moet gaandeweg meer en meer aan betekenis inboeten. Theologie dient zich tenminste te baseren op biografisch materiaal om te voorkomen, dat zij zichzelf op doodlopend spoor rijdt door niet anders te doen dan woorden en proposities te herordenen. Het kritisch onderzoek naar geloofsinhouden en geloofsvoorstellingen begint met het acht slaan niet op wat eigenlijk gezegd zou moeten wor-

den, maar op wat in feite in mensenlevens gebeurt met de grote thema's van de godsdienstige traditie. Daar, in het levensverhaal, wordt hun betekenis zichtbaar.

Niet elke auteur zal dit artikel kennen, maar feitelijk hebben velen deze passage uit Kuipers artikel goed in hun oren geknoopt. Theologie die zich niet mede baseert op biografisch materiaal rijdt zichzelf op dood spoor.

Indeling

Omdat velen op heel persoonlijke wijze schreven, was uiteindelijk de alfabetische volgorde de beste. Het geheel wordt afgesloten door Christiane Berkvens-Stevelinck. Niet alleen sprak zij de afgelopen maanden veel remonstrantse voorgangers over hun spiritualiteit, zij kreeg ook de meeste bijdragen aan deze bundel vooraf onder ogen. Het stelde haar in staat een waardevolle slotbeschouwing te schrijven. Naast alle op zich bijzondere levens- en geloofsverhalen wordt hier een poging gewaagd om te formuleren wat remonstrantse voorgangers te midden van alle diversiteit met elkaar verbindt en waarin de mogelijke gezamenlijkheid van hun spiritualiteit gevonden zou kunnen worden.

Tot slot

De titel van dit boek is uiteindelijk niet *Ik geloof, wat geloof ik?* geworden. Deze titel bekoorde een aantal scribenten maar matig. Gekozen werd voor een titel die op alle stukken van toepassing is: *In mij stroomt een rivier.*

Het betreft een zinsnede uit een gedicht van Joan Helen Zéguers (1945-1968) in haar bundel *Traject*. De titel past goed bij de veelkleurige en inspirerende bijdragen van deze vierentwintig remonstrantse voorgangers. Met hun

worsteling, hun ontwikkeling, hun geloof en ongeloof én hun inspiratie. Met hun authentieke beschrijving hoe het in hen borrelt en bruist, soms opdroogt en dan weer vloeibaar wordt. Kortom, hoe in hen een rivier stroomt met velerlei vertakkingen en zijstroompjes, een rivier die uiteindelijk in zee uitmondt. En met dit laatste wordt meer gezegd dan een van de afzonderlijke auteurs zeggen kan.

Graag wensen we u namens het jarige Convent van Remonstrantse Predikanten genoeglijke, maar bovenal inspirerende leesuren toe met wat een groep eenentwintigste-eeuwse remonstrantse voorgangers gelooft, niet gelooft en bovenal, wat deze voorgangers bezielt en door welke spirituele bronnen zij zich laten inspireren. Of de herder anders gelooft dan de kudde? Oordeelt u zelf.

Remonstrants-Gereformeerd

Tjaard Barnard

Het bijzondere van het remonstrantse predikantschap is dat ik nooit het gevoel heb gehad dat er qua geloof iets anders van mij werd verwacht dan ik kon bieden. Op de kansel kan ik mijzelf zijn; met mijn eigen gekkigheid in het dragen van de meest klassieke ambtelijke kleding – inclusief petje – maar ook in wat ik geloof of niet. Zelf vind ik natuurlijk dat ik precies in het midden van de remonstrants-gereformeerde traditie sta, maar daar kan over gediscussieerd worden. Net zoals over mijn stelling dat de Remonstrantse Broederschap midden in de Kerk staat. Sterker nog: de beste voortzetting is van de Kerk zoals die rond Pinksteren in het jaar 30 is opgericht. Jammer dat in 1054 de Orthodoxie is afgehaakt, in 1517 de Romana en in 1619 van alles en nog wat wat de naam ‘hervormd’ of ‘gereformeerd’ draagt.

Hiermee heeft u, lezer, direct al te pakken wat mijn manier is van in het geloof staan. Een combinatie van ernst en luim, met een schuin oog naar de vaders (en moeders) die het ons hebben overgeleverd. We hebben het geloof van horen zeggen. Iemand heeft het ons doorgegeven. We hebben het zelf niet verzonnen. Dus hoezeer ik ook de vrijheid neem om mijn eigen interpretatie te geven, ik vind het van belang om in een traditie te staan.